

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

Әлеуметтік-психологиялық тренинг тобының қарқынды жұмыс істеуі үшін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға сабақтарды ұйымдастыратын және өткізетін басшы тренингтің жалпы міндеттерін түсінуі керек:

- ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғаны дамыту және қоғамда әлеуметтендіру;
- қатысушылардың әлеуметтік-психологиялық құзыреттілігін арттыру;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың белсенді әлеуметтік ұстанымын қалыптастыру;
- өзінің және айналасындағылардың өміріне елеулі өзгерістерді әкелу қабілетін дамыту;
- өзін және басқа балаларды адекватты қабылдау және толық тану қабілетін дамыту;
- жеке қасиеттер мен дағдыларды түзету, нақты және өнімді әрекеттерге кедергі келтіретін кедергілерді жою;
- тұлғааралық өзара әрекеттесудің тиімділігін арттыру үшін индивидуалды әдістерді меңгеру және қолдану.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен бірлескен іс-әрекет және қарым-қатынас адамдардың өзара әрекеттері мен қарым-қатынастарын реттейтін қоғамда қабылданған мінез-құлық үлгілерін қадағалайтын әлеуметтік нормалары негізіндегі айрықша жүйені қалыптастыратын әлеуметтік бақылау жағдайында жүреді. Оларды бұзушылық нормадан ауытқитын мінез-құлықты түзетуді қамтамасыз ететін әлеуметтік бақылау тетіктерін қамтиды.

Осылайша, әлеуметтік психологиялық тренингтің міндеттері – ерекше білім беру қажеттіліктері бар әрбір балаға өзін-өзі жеке әдістерімен танытуға көмектесу; өзін-өзі қабылдауға және түсінуге үйрену; сыртқы және ішкі рефлексияның үйлесімін, баға беру мен өзін-өзі бағалауды қамтамасыз ету; ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың кәсіби-тұлғалық дамыту перспективасын құрудың, олардың саналы түрде тек мамандықты таңдау емес, кейінгі өмір жолында өз жолын таңдаудың маңызды құралдарының бірі.

Қорытындылай келе, инклюзивті ортаның шығармашылық тұрғыда дамыған тұлғалар әлеуметтік ортаға, ғылымға және өндіріске тезірек бейімделіп, жаңа қызмет түрлерін сәттірек игеріп, өз жұмысын жақсырақ орындайтынын айтуға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ералиева Х.С. Внедрение инклюзивного образования в Казахстане //Инновационные педагогические технологии: материалы IV Международной научной конференции (г.Казань, май 2016 г.). – Казань: Бук, 2016.
2. Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе. – Алматы: НПЦ, 2019. - 118 с.
3. Система критериального оценивания учебных достижений учащихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. Методическое пособие. – Астана: НАО имени И.Алтынсарина, 2016. – 55 с.
4. Применение дистанционных образовательных технологий для обучения лиц с ограниченными возможностями здоровья. / Ахметова Д.З., Челнокова Т.А., Мигранова Г.В., Корвяков В.А., Мухамбетов Д.Г. – Алматы: АЭСА, 2014. – 173 с.
5. Прутченков А.С. Социально психологический тренинг. – М.: Пресс, 2001.

ОӘК 178.053

АУТИСТ БАЛАЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫН ҚОЛДАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Ульярова Самал
samal-nice@mail.ru

Қазіргі уақытта балалық ерте шақтағы аутизмді түзетудің әдістемелік негіздері әр түрлі. Жиі кездесетін бихевиористік психологияның негізінде операнттық оқыту немесе мінез-құлықтық емдеу болып табылады. Бұл түзету әдісі АҚШ-та және басқа да елдерде кеңінен тараған. Әдістің негізі қажетті қылықты, әрекетті қалыптастыру үшін сыртқы жағдайларды арнайы қамтамсыз ету, әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу, сөйлеу тілін дамыту, оқу немесе еңбек ету дағдыларына үйрету. Бұл әдіс бойынша оқытылған балалардың 50-60 % жалпы мектеп бағдарламасын меңгере алады, кейін орта, жоғары оқу орындарында оқуын жалғастыра алады [1].

Бүкіл әлемде аутизм проблемасына тап болған отбасылардың саны артып келеді. Статистикаға сәйкес, әрбір жүзінші баланың аутизм спектрінің бұзылуы бар. Ата-аналар баланың дамуы мен мінез-құлқындағы проблемалар айқын болған кезде мамандардың көмегіне жүгінеді, бұл шамамен 3-4 жас аралығы болып табылады.

Қазіргі заманғы деректер бойынша балалар аутизмі және оған ұқсас психикалық және әлеуметтік даму қиындықтары шамамен 10 000 баланың 20-да көрінеді. Осыған қарамастан, аутизмнің себебі әлі күнге дейін анықталмады: балалар әр түрлі отбасында тұрады, өмір сүру географиясы әр түрлі, бір отбасында дені сау және ерекше балалар бар, яғни аурудың себебі тұқым қуалаушылық, тұрғылықты жері, ата-анасының өмір сүру салты, екпелердің болуы немесе болмауы, тамақтану жүйесі болып табылады деп айтуға болмайды. Ал, мұндай баланың тағдыры оны қоршаған адамдардың адамгершілік қасиеттеріне, мейірімділікке, өзіне артық қамқорлықты алуға дайындығына және, әрине, осы мәселе бойынша олардың білім деңгейіне байланысты болады [2].

Кең мағынада аутизм айқын тұйықтық, байланысқа түсуден қашу, өз әлемінде өмір сүру деп түсіндіріледі. Дегенмен байланысқа шықпау әр түрлі формада және әр түрлі себептермен көрінуі мүмкін. Аутизм - бұл медициналық диагноз және оны тек маман қоюға құқылы, көбінесе аутизм спектрінің бұзылуы бар балаларда, мінез-құлыққа тән белгілердің тұтас кешені болғандықтан, бірінші кезектегі міндет - әрбір нақты жағдайда қандай бұзушылық жетекші болатынын анықтау. Өйткені, барлық бұзушылықтарды бір уақытта түзету мүмкін емес. Алайда, бұзылуларды диагностикалау көбінесе мамандарға да қиындық тудырады. Мұғалімнің міндеті - мұндай баланы анықтау, оған балалар ұжымына бейімделуге көмектесу және мамандарға жіберу. Бала тексеруге неғұрлым тезірек жіберілсе, балаға түзету көмегі соғұрлым дұрыс болады және балабақшада, содан кейін мектепте бейімделу оңайырақ болады [4].

АСБ бар баланың ата-анасымен жұмыс өте ерекше, өйткені мұндай баланың мінез-құлқын логика тұрғысынан түсіндіру әрдайым мүмкін емес. Оның әрекеттері кейде айналасындағыларды ғана емес, тіпті жақын адамдарды да шатастырады. АСБ бар баламен түзету жұмыстары әдетте үлкен эмоционалды шығындарды талап етеді және ұзақ мерзімді болып табылады. Ата-аналар баласын АСБ-мен оқытудың тез әсерін күтіп, оны алмай, «қолын төмен түсіріп», үмітсіздікке ұшырайды, сондықтан оларға баламен жұмыс істейтін, қабылдау мен мінез-құлық ерекшеліктерін жақсы білетін және ата-анасына оның мінез-құлқын түсіндіре алатын психологтың немесе мұғалімнің үнемі қолдауы қажет. Көбінесе АСБ бар бала өзін жалғыз өзі ұстайтындай әрекет етеді, айналасындағы балалар мен ересектерді мүлдем байқамайды.

АСБ бар баланы тәрбиелеуге және оқытуға көп күш пен уақыт жұмсайтын ата-аналар одан «кері байланыс» алуы керек: ол риза ма, жақындарының қосымша назарын қажет ете ме, олармен қарым-қатынас жасау керек пе және т.б. алайда, бұл «кері байланысты» ата-анадан алу, әрдайым бола бермейді. Бұл жағдайда сіз ата-аналарға балаға өте мұқият қарауға, оның ішкі күйінің кішкене көріністерін, бет-әлпетін, қимылдарын қадағалауға кеңес бере аласыз. Шынында да, кейде тек кездейсоқ фразамен, бір леппен, өткінші қозғалыспен сіз баланың бойындағы тәжірибелер, қорқыныштар, тілектер туралы болжай аласыз.

А.Н.Граборов, Л.С.Выготский, Г.М.Дульнев сияқты ғалымдардың зерттеулері келесі принциптерге негізделуі керек екенін көрсетеді [2]:

-баланы қабылдау принципі - бала тәрбиеленетін атмосфераны қалыптастыруды, баланы құрметтеуді, оның мүмкіндіктеріне сенуді және бала үшін ең қолайлы атмосфераны құруды қамтиды;

-көмек принципі - бұл принцип кез-келген баланы тәрбиелеуге қолданылады, бірақ аутизм спектрі бұзылған балалармен (АСБ) жұмыс істегенде бұл ерекше маңызға ие, өйткені мұндай бала арнайы ұйымдастырылған көмексіз ол үшін оңтайлы психикалық және физикалық даму деңгейіне жете алмайды;

-жеке көзқарас принципі - принцип баланың өзінің психофизикалық ерекшеліктеріне сәйкес дамуға құқығы бар екенін көрсетеді;

-Медициналық және психологиялық-педагогикалық әсерлердің бірлігі қағидаты - медициналық іс-шаралар психологиялық-педагогикалық әсер ету үшін қолайлы жағдайлар жасайды және олармен үйлескенде ғана әр баламен түзету-тәрбие жұмысының жоғары тиімділігін қамтамасыз ете алады;

-отбасымен ынтымақтастық принципі - отбасында жайлы атмосфера құру, балаға қойылатын талаптардың бірлігі оның физикалық және психикалық дамуына ықпал етеді.

Тәжірибе жылдарында мамандар аутизммен ауыратын балалары бар ата-аналардың мінез-құлық ережелерін әзірледі, оларды үнемі және міндетті түрде сақтау керек.

Аутизм спектрі бұзылған (АСБ)балалармен жұмыс істеу ережелері келесідей:

1. Баланы сол күйінде қабылдау.
2. Баланың мүдделеріне сүйеніңіз.
3. Баланың өмірінің белгілі бір режимі мен ритағын қатаң сақтаңыз.
4. Күнделікті рәсімдерді орындаңыз (олар баланың қауіпсіздігін қамтамасыз етеді).
5. Баланың ыңғайсыздығын көрсететін ең кішкентай ауызша және вербалды емес сигналдарды қабылдауды үйрену.
6. Бала айналысатын топта немесе сыныпта жиі болу.
7. Баламен мүмкіндігінше жиі сөйлесу.
8. Қарым-қатынас пен оқу үшін ыңғайлы ортаны қамтамасыз етіңіз.
9. Балаға нақты көрнекі ақпаратты (схемалар, карталар және т.б.) қолдана отырып, оның қызметінің мәнін шыдамдылықпен түсіндіріңіз.
- 10.Баланың шамадан тыс жұмыс істеуіне жол бермеңіз.

Мұғалім мен ата-ананың баланың дамуы мен мінез-құлқының ерекшеліктері туралы білімі бір-бірін толықтырып, балаға қатысты бірыңғай стратегия мен тактиканы-білім беру мекемесінде де, үйде де жасауға негіз болуы керек. АСБ бар баламен түзету жұмыстары жан-жақты жүргізілсе, мамандар тобы: психиатр, невропатолог, психолог, логопед, музыка қызметкері және ата-аналар сәтті болады, тек бір шарт бойынша, яғни мамандар мен ата-аналардың жұмысы бірыңғай талаптармен бір бағдарлама бойынша өтуі тиіс.

Мысалы, Алматы қаласының тұрғыны Ә.Жампейісова қызының аутизм дертіне шалдыққанын баласы екі жасқа толғанда білген. Отбасы екі жарым жылдай қызын мамандар көмегімен емдетіп, түрлі ем-дом қолданып көрген, бірақ онша нәтиже шықпаған. Бұл отбасы өзге ата-аналармен бірлесіп, ресейлік ғалым В.Матвиевскийдің әдісін қолданып көрген, бұл әдіс бойынша анасы арнайы жаттығуларды күнделікті орындату арқылы баласын аутизмнен шығара алады. Мұндай аналарға жұмыстан шығу, үйреншікті тұрмыс салтын, тіпті өзін өзгертуге тура келуі мүмкін [3].

Баласында әлдебір проблемалар барын байқаған ана мамандарға жүгінеді, сондықтан психолог, дефектолог, логопед сияқты мамандардың рөлін ешкім жоққа шығармайды. Бірақ іс жүзінде бала тәулігіне 24 сағат анасының жанында болады, ал тиісті маман сабақ өткізуге 45 минутқа келеді. Еуропа мен АҚШ-та аутизм дертіне шалдыққан балалардың тьютор деген жеке тәрбиешісі бар. Өкінішке қарай, мемлекет аутизм дертіне шалдыққан әр балаға тәрбиеші бөліп беретіндей жағдайға Ресей мен Қазақстан әлі ондаған жыл жете алмайды.

Ресейлік ғалым В.Матвиевскийдің тобындағы мәскеулік маман Е.Макеева Қазақстанға ата-аналарға баласын аутизмнен шығаруға көмектесу үшін шақыртылған, оның сөзінше, жаттығуларды үйреніп, кеңес алу үшін 2006-2008 жылдары Мәскеудегі орталыққа қазақстандық отбасылар да барған. Сол себепті, елімізде, бірнеше отбасы бірлесіп Алматы мен Қарағандыда аутизм дертіне шалдыққан балалардың ата-аналарының қауымдастығын құрып, аутист баласы бар өзге отбасыларға көмектесуге әзір екенін мәлімдегеннен кейін, 12 қаланы қамтуы тиіс «Аутизмді жеңуге болады» республикалық жобасы іске қосылады. Бұл - «Дом» қоры директоры Аружан Саин басқаратын «Қайырымдылық» қоғамдық қоры мен оны қаржыландыратын «Самұрық Қазына Траст» әлеуметтік жобаларды дамыту қорының бірлескен жобасы болып табылады [3].

Бұл жобаның мақсаты - аутизм нышандары байқалған балалардың ата-анасына көмектесу. Қауымдастық аясында көшпелі семинарлар мен ата-аналарды тағылымдамадан өткізуден бөлек, ата-аналарға Skype арқылы онлайн режимде кеңестер береді. Бағдарлама Алматы, Қарағанды қалаларында орналасқан қауымдастыққа үнемі келіп тұру мүмкіндігі жоқ, бірақ баласымен өздігінен шұғылданғысы келетін отбасыларға арналған.

«Аутизмді жеңуге болады» жобасына қатысушылардың ақпараты бойынша, Қазақстанда аутист бала саны көбейіп барады, ата-аналардың көпшілігі ондай баламен қалай жұмыс істеуді білмейді, ал жергілікті жерде мамандардың көбі «аутистермен жұмыс істеуге дайын емес». Жобаны іске асырып жатқан азаматтық белсенділер ата-аналарға тиімді жаттығуларды үйретіп қана қоймай, оларды «қиын баланы мамандарға өткізіп тастауға болады» деген ойдан арылтуға да тырысады.

Бастапқы диагноз аутизмі бар баланың дамуында барынша потенциалға қол жеткізу үшін өте маңызды. Бұл олардың бұзылуының себебі неде екенін жақсы түсіну үшін ғана емес, сонымен қатар баланы неғұрлым көп дағдыларға үйрету үшін және де орын алған проблемаларды барынша шешу үшін қажет, сондықтан ата-аналарға төмендегідей ұсыныстар беруге болады [2]:

- ұзақ жұмыс істеуге моральдық тұрғыдан дайындалыңыз;
- барынша балаға көмекті ертерек ұйымдастырыңыз;
- мамандармен, дәрігерлермен және басқа да ата-аналармен қарым-қатынас жасаңыз;
- әрқашан балаңызды атымен атаңыз;
- балаға дауыс көтермеңіз және айқайламаңыз;
- баланың өмір сүру ортасын құрылымдаңыз, ол оның тұрмыстық және әлеуметтік бейімделуін жақсартады;
- қоршаған ортаны өзгертпеңіз;
- істер мен сабақтардың тұрақты тәртібін орнатыңыз;
- егер бала балабақшаға, мектепке барса, үйде сол режимді ұстаныңыз;
- мамандар әзірлеген баланы тәрбиелеу стереотиптерін сақтаңыз;
- таңбаларды, нұсқауларды, операциялық карталарды (ресс карточкаларын) пайдаланыңыз;
- үйде топ, сынып балаларының ойындарын, оларға оқитын кітаптарды пайдаланыңыз;
- табыстарды уәждейтін ынталандыруларды пайдаланыңыз (ойыншық, тәттілер);
- барлық қол жетімді тәсілдермен балаға махаббат пен қамқорлық көрсетіңіз.

Технологияның қарыштап дамуымен бірге, цифрлы аутизм ауруы, балалардың бір жа-рым жасынан бастап дами бастайды. Әдетте, сәбилер тыныш отырмаса, ата-аналар мазасын алмау үшін, қолына планшет ұстатып, тамақ береді.

Цифрлы аутизмнің алғашқы кезеңі де осы кезде басталады, бұл өте қауіпті. Өйткені тамақ ішіп отырған баланың жұтқыншағы ішкі ағзалармен байланысты. Телефон қарап отырып, тамақ ішкен баланың жеген тамақтарын ми қабылдамайды. Әдетте адамның миы не жеп отырғанын, қалай жеу керегін бақылап, ағзаларға сигнал беріп отырады. Ал, бұл жағдайда мидың ақпаратты қабылдау функциясы бұзылады. Ми тек планшетке қарап отыруды қабылдайды. Кейін бала планшетсіз тамақ жей алмай қалады. «Цифрлы аутизммен ауыратын балалар смартфонға қарамаса тамақ жей алмайтын деңгейге жетеді», - дейді психолог

Л. Қойшиева, оның айтуынша, бала тамақ ішетін кезде планшетті іздесе, теледидар көріп отырып тамақ ішкісі келсе, ұйықтар алдында телефонды жиі пайдаланса, сырттағы адамдардың эмоцияларын түсінбесе, бұл - цифрлы аутизмнің белгілері. Бала планшет арқылы ғана әлемді қабылдайды. Сондықтан ата-аналар балаларымен шынайы өмірде қарым-қатынас жасай алмай қалады [5].

Аутизмнің түрі көп, цифрлы аутизм соңғы 10 жылдықта пайда болды, телефонға телмірген баланың миы, сөйлеу, ойлау қабілеттері тежеледі. Бұл - неврологиялық дерт. Бала туғаннан кейін қалыптасқан ауру. Жыл өткен сайын аутизмнің бұл түрі белең алып барады. Мамандар да тапшы. Психологтер осы дертпен қалай жұмыс істеу керек екенін білмейді.

Жақында француз дәрігерлері бір ай бойы гаджеттерден бас тартқан кейбір балалар аутизм белгілерінен айыққанын анықтады. АҚШ-тың Педиатрия академиясы екі жасқа толмаған балаларды гаджеттерге тіпті жолатпауға, одан үлкендерін екі сағатпен шектеуге нұсқау берді.

Ресейлік психотерапевтер де виртуалды кеңістікте өмір сүретін балаларда «цифрлы аутизм» пайда болатынын анықтаған. Мұндай адамдар кәдімгі қарым-қатынастан біртіндеп қаша бастайды. Дертті асқындырмау үшін ата-аналардың өздері телефондарын тастап, балаларымен әңгімелесіп, ойнауы керек екен. Бір сөзбен айтқанда, көңіл бөлгені абзал. Балалар невропатологі К.Пушкаревтың айтуынша, цифрлық аутизмнің дамуы сөйлеу қалыптасқаннан кейін басталады және ішекпен тікелей байланысты.

Цифрлы аутизмнің термині медицинаға әлі тіркелмегендіктен, сәйкесінше ресми диагнозы да жоқ. Бірақ сәбидің тілі тым кеш шығатын болса, атын атап шақырғанда естімегендей мәңгіріп отырса, балалармен тіл табысып ойнай алмаса, яки себепсіз ашулануы - осы кеселдің басы. Мұндай балалардың қандай да бір ойынға, іске деген қызығушылықтары да шектеулі болып келмек. Ол балаларға міндетті түрде невропатолог, логопед, дефектолог мамандардың көмегі қажет [6].

Жалпы, аутизмнің 98 түрі бар, бірақ аутизм дәрі ішіп емделетін ауру емес. Цифрлы аутизмды да емдеудің нақты тәсілдері жоқ. Тек бұл дерттің алдын алуға болады. Мысалы, Еуропада цифрлы аутизмге шалдыққан баласымен ата-аналар тек смартфонда сөйлеседі. Гаджетте баласымен бірге түрлі ойын ойнап, жақындай түседі. Белгілі бір уақыт өткенде ғана виртуалды әлемнен оралып, балаларын сыртта футбол ойнауға шақырады. Бірақ баланың өмірінен смартфонның үлесін азайту көп еңбекті талап етеді.

Ерте және мектеп жасындағы балаларда аутизмнің «классикалық» көріністері сипат алады. Әлеуметтік қоғамда қарым-қатынастан аулақ жүреді, сенсорлық жауаптардың жеткіліксіздігі, мінез-құлық стереотиптері, сөйлеу бұзылыстары көрініс табады. Сонымен қатар, баланың аутистік бұзылыстары ересектерде сирек кұлу және өзінің есіміне ғана жауап беру байқалады. Ал, егде жаста көз байланысы болмайды, аз эмоция көрстеді. Мектеп жасындағы балаларда бірлескен қарым-қатынасқа түспейді, үнемі оқшау жүргенді ұнатады. Ойын іс-шараларын ұйымдастырғанды, қатысқанды ұнатпайды.

Бала бойындағы аутизм белгілерін әртүрлі көріністерден байқауға болады. Тәбеті нашар болуы мүмкін, кейде ол тамақты талғап жейді, кейбір өнімдерден, мысалы сүттен, еттен, балықтан, мүлде бас тартады [1].

Науқас балалардың көпшілігінің асқазан-ішек жолы дұрыс жұмыс жасамайды: іші жиі қатады, құсады. Ұйқы бұзылыстары болуы мүмкін: бала не күндіз, не түнде ұйықтамайды, үнемі айқайлайды немесе күндізгі уақыт пен түнгі уақытты ауыстырып алады, кейде, керісінше, төсекте еш мазасызданбай, көзін бақырайтып бірнеше сағат жата береді. Кейде бұндай сәбиді ата-анасы «қолайлы», сабырлы, ешқандай қиындық тудырмайтын бала деп санайды. Алайда, бұл көріністер бала бойындағы аутистік бұзылулардың алғашқы көріністері болып табылады.

Қорыта келе, аталған сипатағы көріністердің, яғни аутист балалардың саны өсуі оларға түзету көмегінің дұрыс және дер кезінде көрсетілуінің қажеттілігін білдіреді. Олардың отбасының қажеттілігіне, талабына деген қоғам мен әр түрлі қоғамдық орындар жағынан түсінушілікті қажет етеді. Қоғам жағынан осындай түсінушілікті қамтамасыз ету үшін аутист

балаларды оқыту мен әлеуметтік дамыту саласында ағарту жұмысын жүргізу және оның күзiреттiлiгiн арттыру өте маңызды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ульярова С. Аутист балалардың ата-аналарын әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың әдістері// Ғылым және білім -2023 Халықаралық ғылыми конференция материалдары. Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ. -Астана, 2023. -Б.4734-4739
2. Ахметова Д. З. Инклюзивная педагогика. -Казань: «Познание». -2019. -174б.
3. Вебер Е. Баланы аутизмнен анасы шығара алады. -Алматы, -2016.- 2б.
4. Питерс Т. Аутизм: от теоретического понимания к педагогическому воздействию. -СПб. -2019. -150б.
5. <https://company.medelement.com/>
6. <https://aikyn.kz/251264/cifrly-autizm--shynayy-omirden-alystap-ketkender>

УДК 378.1

О ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО ВОСПИТАТЕЛЯ

Унжулова Дарина Жарассыновна

unzhulova@bk.ru

Студентка 2 курса ОП «Дошкольное воспитание и обучение»

Научный руководитель - к.п.н., ассоциированный профессор А.Ш. Стыбаева

В совокупности факторов, определяющих решающие успехи в воспитании будущего поколения, важнейшая роль принадлежит педагогу. В перспективе профессия воспитателя должна стать одной из самых престижных и высокооплачиваемых. Разумеется, что и сам воспитатель должен соответствовать требованиям времени. В связи с этим в подготовке воспитателя необходимо уделять большое внимание формированию личностных и профессиональных качеств.

Личностные качества в педагогической деятельности неотделимы от профессиональных. К последним обычно причисляются приобретаемые в процессе профессиональной подготовки, связанные с получением специальных знаний, умений и способов мышления, методов деятельности. Среди них: владение знаниями по дошкольной педагогике и частным методикам, методикой обучения и воспитания дошкольников, организации игровой деятельности, психологическая подготовка, общая эрудиция, широкий культурный кругозор, педагогическое мастерство, владение технологиями общения, ораторское искусство и пр.

Любовь к своему профессиональному труду – это качество, без которого не может быть педагога. Слагаемые этого качества – добросовестность и ответственность, радость при достижении результатов воспитания, постоянно растущая требовательность к себе, к своей педагогической квалификации. Личность современного педагога во многом определяется его эрудицией, высоким уровнем культуры. Тот, кто хочет свободно ориентироваться в современном мире, должен много знать. Эрудированный педагог должен быть своеобразным эталоном того, как принято и как следует себя вести. Педагогический портрет педагога современности: высокий уровень профессионально-педагогической культуры.

Анализ научно-теоретической литературы позволяет определить составные компоненты профессионально-педагогической культуры. Прежде чем определиться, в его сущности, необходимо актуализировать такие понятия как «**профессиональная культура**» и «**педагогическая культура**». Выделение профессиональной культуры является результатом разделения труда, вызвавшего обособление некоторых видов специальной деятельности.